

СТАНОВИЩЕ
от проф. дфн Анисава Милтенова
Институт за литература, БАН

за дисертацията на Данко Георгиев на тема: “Паремнологически жанрови форми в средновековните паратекстове”
за придобиване на образователната и научна степен “доктор”
Шуменски университет “Епископ Константин Преславски”

Данко Георгиев е завършил специалност Българска филология в Шуменския университет “Епископ Константин Преславски” (1995-2000) с допълнителна специализация “Журналистика”(следдипломна квалификация). Работил е като специалист-филолог в научния център “Преславска книжовна школа” (2003-2006), технически редактор в издателството на Университета (2006-2008) и като администратор в Центъра за дистанционно обучение (2005-2008). От 2009 г. до сега работи като специалист в регионална библиотека “Ст. Чилингиров” по дигитализацията на библиотечния фонд. Като редовен докторант е участвал с доклади в няколко научни конференции, голяма част от които са с международно участие. Публикациите, които е представил за процедура за защита на дисертацията са седем на брой, три от които са отпечатани. Всички представени материали, напълно удовлетворяват изискванията на процедурата. (Само една от представените публикации е в съавторство с научния ръководител проф. В. Панайотов.)

Научните интереси на Данко Георгиев обхващат следните проблемни полета: теория и история на старобългарската литература и на прехода между Средновековие и Ново време, изследване на кратките кратките фолклорни жанрове и тяхното функциониране, изследване на връзките и взаимодействията между писмена и устна традиция, между християнство и фолклор. Проучването на *малките поучителни жанрове* (както ги нарича Х. Р. Яус) в интердисциплинарен контекст е една от областите, за които отдавна се очаква по-детайлен анализ, затова важноста на темата е безспорна. Нейната сложност се заключава в това, че за разработката ѝ се изисква както много добра теоретична подготовка, познаване на материала от писмените извори и умения да се открият точните характеристиките на текстовете, така и избистрена методология, с която да се изведат спецификите на употребата на паремийните форми в литературата и във фолклора.

Дисертацията (в обем от 430 с.) се състои от увод, пет глави, заключение, библиография и приложение. В увода се набелязват основните теоретични проблеми,

които ще бъдат в центъра на труда, неговият обект и методиката на изследване. Първата глава, озаглавена “Фолклорни паремии. функционални и структурни особености”, включва преглед на съществуващата научна литература с оглед на избраната тема. В нея авторът си поставя за задача да обоснове терминологичния апарат и неговата употреба и да характеризира кръгът текстове, който се обхваща от понятието *паремиологически жанрови форми*. Докторантът се обляга върху известната класификация, която предлага Г. Л. Пермяков (1988), като интерпретира теорията на кратките словесни жанрове главно въз основа на руски и български учени. Проследени са всички жанрови форми, направена е достатъчно изчерпателна характеристика на всеки от тях, като генезисът и граматическата им структура са проследени в развитие и спрямо тяхната функция (пословици, поговорки, псувни и благословии, гатанки, баяния, броилки, клетви, наричания и пр). Подчертано е, че този тип текстове осъществяват непосредствено дидактично въздействие, извеждайки с помощта на строго регламентиран езиков механизъм една опростено оформена възхвала, заплаха или морална максима. Тази специфика, която различава паремиологичните форми от текстовете с по-свободно въздействие върху читателя или слушателя, не ги прави по-малко важни и значителни в историята на литература. Тъй като те понякога се вплитат в по-големи литературни произведения, може да се каже, че те са един многопластов и калейдоскопичен феномен от една страна, а от друга – че те в много случаи се превръщат в клишета или в устойчиви формули. Д. Георгиев е изтъкнал метафоричната страна на текстовете, която без съмнение има важно значение при тяхното въздействие и рецепцията им в рамките на други жанрови форми. На фона на обзора се открояват някои места, които изискват допълнително пояснение, например неизчистеното различие между концепцията на Ж. Женет и теоретичната платформа, която приема автора. Не е желателно цитирането на Ж. Женет (G. Genette, даден като Ж. Жонет на с. 66) чрез “втора ръка” от български автор.

Във втората глава “Функция на паремията в старобългарската книжнина” се прави опит да се обобщят основните характеристики на кратките паремиологични жанрове в средновековния текст. Добре известно е, че в основата на старобългарската книжнина е положена византийската традиция (не само преводите на Стария и на Новия завет, но също така патристичните автори, които като форма и съдържание са образец за структурата на текста). При една бъдеща преработка на тази част от изследването за печат пожелавам да се въведат актуални теоретични изследвания на европейски автори върху т.нар. паренетична литература, която категорично включва т.нар. *малки*

поучителни жанрове през Средновековието. Екзегетичният метод на старобългарските автори понастоящем е характеризирани като “типологичен” именно по отношение на паремнологичните текстове. Тук нямам пред вид “типология” като литературоведски термин, който е продукт на модерното общество, а древното значение на думата “тип”, грц. τύπος, така, както е употребен в Евангелието (Йоан 20:25) в смисъл на “отпечатък” (или “клеймо”), т.е. на първообраз. С други думи, изследваните от Д. Георгиев формули следват своите първообрази. Нещо повече, някои от кратките жанрове, например гатанката и мъдрото изречение, имат своя първообраз освен в юдейската традиция много преди нея – в асировавилонската и в египетската традиции. Върху тези аспекти има богата научна литература и тя трябва да бъде използвана в един усъвършенстван вид на труда. Цитирането на текстове от т.нар. “Стословец” (Изборник от 1076 г.) трябва да става предпазливо, защото голяма част от тези сентенции имат паралел в съчинения на Исихий Йерусалимски, Нил Синайски, Атанасий Александрийски и други раннохристиянски автори. Съчинението като цяло няма византийски паралел, но е компилация от различни раннохристиянски автори и от Староия завет, т.е. то е преводно.

Трета глава е посветена на благословиите в средновековните текстове, структурата им, техните разновидности и контекста, в който се появяват. Стремешът на автора е да изчерпи материала възможно най-пълно, да го систематизира и да постави необходимите акценти върху него. Изводите на Д. Георгиев са, че количественото съотношение между трите структурни типа благославящи клишета – хвалебни формули, вокативни формули и прошки – е различно. С най-висока фреквентност на употреба в приписките са първите два типа. Разбира се, този факт е свързан с характеристиките на средновековния текст, както отбелязва авторът, но отново да не забравяме, че формулите са зависими от византийските образци и често напълно се покриват с тях. Тоест, когато изследваме това явление, трябва да имаме пред вид, че тази статистика е характерна за византийската традиция и за Slavia Orthodoxa в цялост. Неравномерността в следването на формулите за благословии в диахронен план има своето обяснение и с развоя на християнския литературен модел.

Четвърта глава е озаглавена “Формули клетви в средновековните паратекстове”. Предлагам да се помисли за терминологията в това заглавие при отпечатването на труда, защото във втора глава вече беше уговорено, че маргиналните текстове не съвпадат напълно с понятието “паратекст”. В предишната глава ясно се говореше за благословиите именно като част от маргиналните текстове. Авторът проследява

разпространението на различни видове клетви, като привежда примери от приписките – особено тези, които имат предпазваща функция. Водещ структурообразуващ принцип при тях е заплахата от наказание. Интересни и обосновани са наблюденията на Д. Георгиев, че тези клетвени формули нарастват многократно след XIV век, както и обяснението, че това се дължи на липсата на институционална закрила за разпространението на книгата, а също така и на обстоятелството, че средства за създаване на книгите са се намирали много по-трудно през Късното средновековие и затова те са били много по-ценни като културно достояние на църквите и манастирите.

Последната, пета глава, е посветена на формулите от пословичен тип. Тази глава е едно от добрите постижения в труда, много ясно и коректно оформена, с добре подбран материал. Проследяването на определени топоси в текстовете и тяхната интерпретация се вписва напълно в намеренията на автора за “анатомия” на изворовия материал, да изследва неговата типология и архетипните му модели. Наличието на пословичния тип текст в книжнината се установява най-много там, където той е употребен за да коментира определено действие, да сумира определен опит в ретроспективен аспект. В помощ на читателя за тази глава е и отпращането към приложението, в което са събрани примерите от старобългарските текстове.

Заключението на труда е обогатено със статистическия анализ в диахронен аспект, който се прави за първи път и има приносен характер. Така се преодолява констативния характер на изследването, за да изведе на едно по-високо равнище взаимоотношението между християнство и устна традиция, да се обгледат най-типичните явления, да се види динамиката на словесните формули в християнската традиция. Материалът за дисертационния труд е представен в приложението, което включва 944 примери събрани от автора в процеса на неговата работа. Тази част на труда е много полезна, текстовете са транскрибирани коректно и източниците им са цитирани изчерпателно. Библиографията в края на дисертацията ясно показва с какъв кръг научна литература е разполагал Д. Георгиев – преобладават категорично българските и руските автори. При съвременните средства за комуникация и информация този списък лесно може да се обогати с повече научна литература на европейски автори, както споменах по-горе.

Изследването “Паремнологически жанрови форми в средновековните паратекстове” притежава достатъчно качества, които отговарят на изискванията за дисертационен труд: 1) темата е съществена за изследването на тъканта на писмената традиция и на фолклора и не е разработвана в тази насока досега; 2) събран е богат и

добре подбран изворов материал, който създава основа за по-нататъшни анализи и изводи; 3) авторът е работил самостоятелно и е изградил до едно определено равнище знания и умения да работи с източниците – със старобългарските текстове и с научната литература, която му е била достъпна. Като се основавам на всичко изложено дотук, ще гласувам за присъждане на образователната и научна степен “доктор” на Данко Георгиев Георгиев.

22 декември 2013 г.

Проф. дфн Анисава Милтенова